

УДК 37.091.212

Виховання студентської молоді в контексті викликів сучасності

Станіслав НІКОЛАЄНКО,

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України,
ректор Національного університету біоресурсів і природокористування
України

Четверта промислова революція, поєднання біо- і цифрових технологій, останні дослідження вчених, зокрема Валентини Миронової, засвідчують, що наша Земля почала жити в іншому вимірі. Згідно з висновками дослідників, за останні десять років маса протонів зменшилася на 4%, а, як відомо, вони становлять основу органіки, що складається, в основному, із водню і кисню. Непомітно для нас змінилася маса матерії: відбувся квантовий перехід протонів із однієї енергії в іншу, Земля почала посылати імпульси невідомої раніше енергії. Змінилося магнітне поле Землі, яке надійно підтримувало генетичну структуру як людей, так і інших живих видів. Все це впливає на розвиток живого світу, всієї біоти, змінюючи водночас підходи до розвитку наук про життя [1].

Чи відчуваємо ми все це, чи розуміємо? Зовнішні і внутрішні виклики, об'єктивні природні зміни спонукають науково-педагогічні колективи вищих навчальних закладів замислитися над своїм майбутнім, працювати по-новому, активно реформуватися, перелаштовувати навчальний, дослідницький процеси, дбати про майбутнє України – студентів, плекати їхні морально-духовні якості, характери і ставлення до своєї країни.

За останню чверть століття істотних змін зазнала і наша країна. Обравши шлях самостійного розвитку, ми долаємо залишки минулого. Однак, сприймаючи глобальні виклики сьогодення, українське суспільство прагне оновлення на інноваційній основі, аби набути прискорення, характерного для нинішнього світового поступу. Шкода, що цей поступ уповільнили внутрішньополітичні чвари, пряма агресія Росії [2].

Та час неблаганно вимагає змін і розвитку. І головним рушієм цього процесу є особистості компетентні і кваліфіковані, справжні фахівці, патріоти своєї країни. В їх підготовці ключову роль відіграє університетська освіта.

Сучасний університет, який готує майбутню еліту країни, повинен мати чіткі цілі і завдання діяльності, забезпечувати високу якість освіти. А якість вищої освіти вимірюється рівнем професійного розвитку майбутнього фахівця, його професійною культурою і громадянською позицією.

В умовах сьогодення варто подбати про якість вищої освіти не лише з позицій чинного законодавства, а й з погляду людської гідності викладача вищої школи, який не лише надає своїм вихованцям інформацію, а й позиціонує своє ставлення до професії, виконання обов'язків, свою культуру,

свій світогляд. Тобто викладач має дбати не лише про знання, вміння, навички, які за відведені навчальні години засвоїв студент, а й про те, яку людину він виховає за роки навчання у вищому навчальному закладі. Як «не хлібом єдиним живе людина», так і не лише знаннями необхідно формувати майбутнього фахівця. Нехтування державою питанням інформаційної безпеки, відсутність моральних авторитетів, дискредитація деякими ЗМІ державних органів влади призводять до втрати молоддю виховних орієнтирів, моральних устоїв. Проблеми на Сході України, гібридна війна, територіальні, ресурсні втрати інспіровані не лише і не так ззовні, а, значною мірою, відсутністю належної ідеологічної, просвітницької, виховної роботи сім'ї, освітніх установ, держави і громадськості. Переконані, що молода людина, фахівець із гарними знаннями, але низькою мораллю, нагадує, за словами В. О. Сухомлинського, «фігуру, в якій гранітні груди й глиняні ноги». Саме тому знанняцентризм сучасної вищої освіти має поступитися концепції виховання компетентного, відповідального громадянина-патріота.

Саме такий курс обрав нині Національний університет біоресурсів і природокористування України (НУБіП України). В університеті сформовано систему виховної роботи, що передбачає ефективну взаємодію студентства із ректоратом, радою роботодавців, центром виховної роботи, студмістечком, деканатами, кафедрами, передусім, культурології, військової підготовки, фізкультури, наставниками академічних груп.

Що нового може запропонувати НУБіП України зі свого практичного досвіду організації виховної роботи? Університет – один із небагатьох ВНЗ в

Україні, які систематично навчають наставників академічних груп, надають допомогу молодим викладачам. В університеті вже кілька років поспіль успішно функціонують науково-методичний семінар з підвищення педагогічної майстерності наставників академічних груп та школа молодого педагога.

На виконання програми розвитку університету «Голосіївська ініціатива – 2020» у 2016 році розроблено та впроваджується чотирирічна програма виховання студента «Фахівець, громадянин, патріот». Відповідно до програми ключовими, системоформувальними суб'єктами виховання є органи студентського самоврядування, колективи кафедр та наставники академічних груп. Програму реалізують алгоритмічно, з першого по четвертий курс. Її доповнюють виховні заходи серед студентів-магістрів. Пріоритет – індивідуальним формам і методам роботи, самоосвіті і самовдосконаленню. На кожному з етапів (курсів) виділяють пріоритетні цілі, які послідовно реалізують.

На першому році – **«НУБіП – твій вибір, твоя нагорода!»** – значну увагу приділяють адаптації студентів до нових умов діяльності та формуванню в них здорового способу життя (харчування, рухова активність, раціональний режим праці і відпочинку, загартування, профілактика шкідливих звичок). Наставник у цей час окреслює чіткі за формою і змістом вимоги до вихованців, наголошує на правах і обов'язках, пов'язаних із новим статусом, аби студент знав, що цінують, а що не схвалюють у колективі. На організаційно-виховних годинах уважно аналізують прийняті Присягу студента НУБіП України, правила поведінки в гуртожитку, інструменти академічного рейтингу.

Студент має вивчити історію, знати структуру університету, його фундаторів, традиції, наукові школи за профілем освіти [3], навчитись правильно планувати свій час, оволодіти способами самостійного пошуку і накопичення нових знань, відкрити можливості інформаційного освітнього середовища для власного професійного і особистісного становлення. Студенти ознайомлюються з музеями, Алеєю слави, туристичними маршрутами університету.

У другому семестрі деканати спільно з наставниками приділяють увагу формуванню громадської думки, рольовій диференціації колективу, роботі зі студентським активом, органами студентського самоврядування, які перебирають частину виховних функцій.

На другому році – **«Київ – моє надбання! Україна – Батьківщина моя!»** – організовують заходи з ознайомлення студентів із пам'ятними місцями міста Києва й України. Акцентують увагу на необхідності дбати про оборону і безпеку України, участі випускників університету в АТО, на ролі студентів і викладачів в обороні столиці у роки Другої світової війни. Вихованець має поважати національну символіку – Герб, Прапор, Гімн

і Конституцію України, знати історію символів університету.

Доцільно також звертати увагу на переможну історію нашого народу, що зміцнюватиме віру молоді в незламну силу українства в боротьбі за національну свободу (битва на Синіх Водах, битва під Оршею, Конотопська битва). Наголошується на ролі українського народу в Перемозі над фашизмом. Зміст патріотичного виховання має бути оптимістичним і формувати в студентів переконання у здатності народу до творення держави, її ефективної оборони, протистояння ворогам-агресорам. При цьому увагу молоді зосереджують на прикладах легендарних «Кіборгів», «Промбергів», військового льотчика, Героя України Костянтина Могилка та ін.

На третьому році (**«Професію здобути – успіху досягнути!»**) забезпечується проектування професійної біографії студента: вони відвідують провідні агропідприємства, компанії, фірми як вітчизняні, так і зарубіжні. Наставники мають зосередитися на екологічному вихованні, оскільки студенти НУБіП України є представниками біономічних професій. На цьому етапі викладачі, наставники застосовують інтерактивні форми і методи, аналізують біографії лідерів агропромислового комплексу, членів Ради роботодавців університету, з'ясовують секрети їхнього професійного успіху.

На четвертому році (**«Від навчання до справи»**) інтенсифікують співпрацю з роботодавцями, прагнуть до реалізації лідерського потенціалу студентів, розвитку в них дослідницьких умінь і навичок, стимулювання інтересу до особливостей професії, формування професійних компетентностей. Студент з допомогою викладачів, роботодавців, наставника має визначитися з місцем майбутньої роботи і відповідно до цього обрати тему випускного дослідницького проекту, проходити стажування та практичне навчання. Студентові надають допомогу у продовженні навчання або можливого працевлаштування.

Залучення до виховного процесу роботодавців дає змогу університету чіткіше окреслити замовлення на фахівця, що диктується вимогами ринку праці.

З метою забезпечення моніторингу якості формування ціннісної свідомості молоді розроблено ефективні інструменти зворотного зв'язку. Пропонують індикатори визначення ефективності реалізації програми виховання студента. Їх закладено у спеціальну методичку діагностики, що враховує думки студентів, наставників, деканату та оцінку наставника «очима студентів». На основі цього можна оцінити виконання виховних функцій наставником, деканатом та всю систему виховної роботи університету на кожному році навчання студента.

Усталася добра традиція прийняття присяги першокурсниками, які зобов'язуються:

сумлінно навчатися; вірно служити інтересам українського народу і держави; утверджувати ідеали істини, добра та справедливості; спрямовувати свої зусилля на збереження довкілля, зростання економічної могутності і продовольчої безпеки держави тощо.

Починаючи із 2015 року, в університеті функціонує соціологічна служба, яка здійснює моніторинг рівня вихованості, ціннісних орієнтацій, думок та побажань студентів щодо різних сфер життя навчального закладу та країни.

На демократичних, партнерських засадах організовано роботу органів студентського самоврядування університету та студентських рад гуртожитків; систему виборів голів студентських рад факультетів та голову студентської організації НУБіП України шляхом таємного голосування. Здійснюється педагогічний супровід роботи органів студентського самоврядування (організація роботи клубів за інтересами; підготовка та проведення інтелектуальних, культурно-просвітницьких, розважальних, спортивно-масових, професійно-орієнтованих заходів; стимулювання студентської молоді до навчально-пізнавальної діяльності, дотримання норм і правил внутрішнього розпорядку, виконання присяги студента; моніторинг проблем студентської молоді, співпраця із керівництвом університету; взаємодія з громадськими та волонтерськими організаціями; участь у розробленні, прийнятті і втіленні управлінських рішень щодо життєдіяльності університету та його структурних підрозділів).

На веб-ресурсі університету розміщено рубрику «Інформація для наставників», яка містить методичні матеріали (журнал наставника академічної групи, анкета першокурсника, орієнтовний план роботи наставника, презентації майстер-класів науково-педагогічних працівників із проблем виховання студентства).

Науково-педагогічні працівники гуманітарно-педагогічного факультету НУБіП України здійснюють наукове розроблення проблем виховання студентської молоді, зокрема у 2015 році відкрито аспірантуру зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання; нині 12 аспірантів працюють над дисертаційними дослідженнями з проблем виховання студентів у аграрних і природоохоронних ВНЗ; цього ж року опубліковано колективну монографію «Виховання особистості в контексті професійної підготовки студентів аграрних вищих навчальних закладів». За три роки науково-педагогічні працівники університету опублікували більш як 60 статей із проблем виховання студентської молоді у наукових фахових виданнях України та зарубіжжя.

В університеті ефективно реалізують індивідуальні, групові та масові форми виховної роботи. Традиційними вже стали такі заходи, як «Школа першокурсника», «День знань», «Студентська республіка», «Вечір спортивної слави», «Красуня

НУБіП України», «Голосіївська весна», «Пісенні баталії», «КВК», конкурси на кращу спортивну та інтелектуальну групу тощо.

Останніми роками запроваджено нові форми роботи – флеш-моби, квести, тренінги, відзначаються пам'ятні дати та свята, пов'язані з патріотичним вихованням (День захисника України, День національної єдності, День Матері, День Державного Прапора, День Незалежності, День української мови і писемності, День пам'яті та примирення тощо).

У 2015 році було розроблено та вченою радою університету схвалено «Етичний кодекс науково-педагогічного працівника НУБіП України». Цей документ містить норми етичної поведінки науково-педагогічних працівників закладу щодо професії, студентів, колег, наукової діяльності та навколишнього середовища. Свого часу А. С. Макаренко зазначав, що виховує все: люди, речі, явища, але передусім – люди [4]. Переконані, що успіх будь-якої справи залежить від того, хто втілює її в життя. В нашому випадку – від кваліфікації, відповідальності і професіоналізму науково-педагогічних працівників університету. Тож актуальним завданням є виховання, передусім у себе, а потім у студентства морально-патріотичних якостей.

Велику увагу університет приділяє естетичному вихованню молоді. На думку американського вченого, декана гуманітарно-педагогічного факультету Гарвардського університету Генрі Розовскі [5], територія і приміщення університету мають бути завжди гарними і охайними, адже професори, викладачі, аспіранти більшу частину життя проводять у лабораторіях навчального закладу. Це позитивно впливає і на студентство. Простий аналіз, історичний досвід засвідчують, що жити в бруді і безладі, хаосі дуже шкідливо: це призводить до втрати довіри до університетського життя, безкультур'я у фахівців, втрати відчуття прекрасного і поваги до людини. Саме тому ми дбаємо про естетичне оформлення території, відбудовуємо корпуси, оновлюємо аудиторії та гуртожитки.

Відомо, що знання без моральності – це меч у руках безумця, а навчена, але невихована людина страшніша за звіра (за Платоном). Тому мета професійної підготовки фахівця в нашому університеті базується на компетентнісному підході, що передбачає конвергенцію навчання і виховання загальнолюдських та професійно важливих якостей молоді. У цьому, переконані, ключ до щасливого майбутнього нашого народу.

Література

1. Кудин В. Земные проблемы космической жизни / В. Кудин. – Винница: ЧП «ТД Эдельвейс и К», 2017. – 204 с.
2. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / НАПН України; [ред. кол.:

ДО 95-РІЧЧЯ «РШ»

- В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), А. М. Гуржій (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови)]; за заг. ред. В. Г. Кременя. – Київ: Пед. думка, 2016. – 448 с.
3. **Ніколаєнко С. М.** Історія та сучасність Національного університету біоресурсів і природокористування України / [Ніколаєнко С. М., Білан С. О., Лановіюк Л. П., Рудень Д. М., Шинкарук В. Д.], за заг. ред. С. М. Ніколаєнка. – К.: Тов-во «АВАНТА-ПРИНТ», 2015. – 140 с.
  4. **Макаренко А. С.** О воспитании в семье: Изб. пед. произведения / [Вступит. статья Е. Медынского и И. Петрухина]. – М.: Учпедгиз, 1955. – 320 с.
  5. **Власники** університету – хто вони? / Генрі Розовські // Вища школа. – 2017. – №1. – С. 60–89.

Анонції

Станіслав НИКОЛАЄНКО

Виховання студентської молоді в контексті викликів сучасності

У статті актуалізовано проблему виховання особистості у вищому навчальному закладі. Розкрито програму виховання студента «Фахівець, громадянин, патріот», яку реалізують у Національному університеті біоресурсів і природокористування України. Висвітлено досвід організації системи виховної роботи зі студентською молоддю.

Ключові слова: виховання, особистість, студент, громадянин-патріот.

Станіслав НИКОЛАЄНКО

Воспитание студенческой молодёжи в контексте вызовов современности

В статье актуализирована проблема воспитания личности в высшем учебном заведении. Раскрыта программа воспитания студента «Специалист, гражданин, патриот», которую реализуют в Национальном университете биоресурсов и природопользования Украины. Освещен опыт организации системы воспитательной работы со студенческой молодёжью.

Ключевые слова: воспитание, личность, студент, гражданин-патриот.

Stanislav NIKOLAYENKO

Student youth education in the context of the challenges of our time

The paper brings the issue of fostering the growth of a personality in a higher educational establishment into open. The article presents the program «A specialist, a citizen, a patriot» which is being implemented at National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. We share the experience of the system of educational process and work with students in order to reveal advantages and disadvantages of this program.

Keywords: education, personality, student, citizen-patriot.

Славетному колективу журналу «Рідна школа» Шановні друзі!

Сердечно вітаю авторський колектив «Рідної школи» із 95-літтям! Науково-педагогічний журнал «Рідна школа» – найстаріше фахове видання, покликане гуртувати навколо себе освітян усієї України – від учителя, аспіранта до академіка та міністра. «Рідна школа» вже давно стала настільною книгою для тих, хто навчає і виховує зростаюче покоління.

За роки свого існування часопис відіграв значущу роль у становленні і розвитку вітчизняної освіти, науки і культури. На його сторінках дискутуються питання реформування системи освіти в Україні, публікуються наукові розвідки відомих українських та зарубіжних дослідників, пропагуються інновації щодо вдосконалення системи навчання та виховання дітей і молоді, репрезентуються кращі методичні напрацювання вітчизняних вчителів-практиків та зарубіжний освітянський досвід.

Упевнений, що і надалі редакційний колектив своєю творчою працею сприятиме розвитку освіти і науки. Щиро вдячні всім причетним до творення видання за професіоналізм, науковий і творчий пошук.

Тож бажаємо нових успіхів у просвітницькій роботі, вихованні нової генерації педагогів і науковців.

Зичимо всім міцного здоров'я, миру на нашій землі, творчої наснаги, віри в краще майбутнє! Нехай ваші зусилля увінчуються тільки успіхом і принесуть найкращі плоди для нашої освітянської родини і для всієї України!

З повагою,
ректор Національного університету біоресурсів і природокористування України,
член-кореспондент НАПН України,
доктор педагогічних наук, професор,
Міністр освіти і науки України (2005–2007 рр.)
С. М. НИКОЛАЄНКО